

ZIELONOGÓRSKIE SEMINARIA JĘZYKOZNAWCZE
BLISKIE OTOCZENIE CZŁOWIEKA. LEKSYKA, TEKSTY, DYSKURSY**Monika Kaczor**

Uniwersytet Zielonogórski

**„SZARY ŁABĘDŹ”. KILKA UWAG NA TEMAT SŁOWNICTWA
TEMATYCZNEGO ZWIĄZANEGO Z KORONAWIRUSEM
(NA PRZYKŁADZIE „TYGODNIKA POWSZECHNEGO”)**

Pandemia Covid-19 jest klasycznym szarym łabędziem – tak określa się zdarzenie niepewne, którego nadejście szokuje i burzy ustalony porządek rzeczywistości, jest trudne do oszacowania, ale realistyczne i możliwe¹. Nakaz samoizolacji, praca zdalna, brak zajęć w szkołach, ograniczenie wydarzeń publicznych, zakaz przemieszczania się, konieczność poddania się kwarantannie, reżim sanitarny, lockdown oraz inne obostrzenia wprowadzone na czas przejścia epidemiologicznego spowodowały, że zmieniły się codzienne nawyki wielu osób, a także życie rodzinne i zawodowe. W wielu przypadkach niepokój o przyszłość niejako wymusił zmianę hierarchii wartości.

Celem artykułu jest przedstawienie słownictwa, które w czasie epidemii koronawirusa utrwaliło najważniejsze pola przeobrażeń, jakim uległa codzienność Polaków. Polszczyzna dostosowała się do nowych potrzeb nazewniczych, do opisywania i interpretowania pandemicznej rzeczywistości². Wirus wymusił zmiany w wielu obszarach życia, co wyraźnie rejestrują związki wyrazowe powstałe w czasie trwania pandemii. Na podstawie zgromadzonego słownictwa³ można wyodrębnić pola tematyczne, które opisują proces przechodzenia społeczeństwa przez czas pandemii, szukania sposobów, żeby wrócić do wcześniejszego świata⁴, i odzwierciedlają, jak język radzi sobie

¹ I. Krastew, *Nadeszło jutro. Jak pandemia zmienia Europę*, Warszawa 2020.

² M. Gębka-Wolak, *Jak polszczyzna radzi sobie z koronawirusem? O środkach językowych wykorzystywanych do opisu rzeczywistości w czasie pandemii*, „Dialog&Dyskurs” 2020, nr 4. Por. Gębka, pdf (dyskursdialog.org) [dostęp: marzec 2021]; M. Łaziński, *Wpływ pandemii koronawirusa na język*, <https://www.lsi-lu-blin.pl/informacje-rozne/wplyw-pandemii-koronawirusa-na-jezyk> [dostęp: 12.03.2021].

³ Bazę materiałową stanowią artykuły z „Tygodnika Powszechnego”, które obejmują okres od marca 2020 r. do kwietnia 2021 r.

⁴ Por. J. Maćkiewicz, *Świat widziany poprzez język*, „Gdańskie Zeszyty Humanistyczne” 1988, nr 30, s. 131-149.

z nazywaniem różnych aspektów życia, zarówno wewnętrznych, jak i zewnętrznych, zdominowanych przez pandemię⁵.

Słowa tematyczne rozumiem za Władysławem Miodunką jako przeciwieństwo słów atematycznych⁶. Zalicza on do nich słowa, które charakteryzują się występowaniem w tekstach o określonej tematyce, związane mniej lub bardziej z określonym tematem w różnych sytuacjach. Barbara Batko-Tokarz podkreśla, że dla słownictwa tematycznego ważne jest kryterium frekwencyjności⁷. Z kolei Halina Zgółkowa zwraca uwagę na to, że słownictwo tematyczne wyróżniają jednostki samoznaczące⁸, które ujawniają konkretną wizję świata. Z tym spojrzeniem wiąże się perspektywa kognitywna reprezentowana również przez B. Batko-Tokarz. W swoich badaniach eksponuje ona antropocentryczny sposób patrzenia na świat zawarty w języku, który zgadza się ze zdroworozsądkowym spojrzeniem człowieka na rzeczywistość wpisaną w język⁹.

W artykule będę odwoływać się do tematycznego podziału słownictwa współczesnego języka polskiego, który zaproponowała B. Batko-Tokarz¹⁰.

W przedstawionej przez nią klasyfikacji wszystkie pola tematyczne koncentrują się wokół pojęcia człowiek. Przyjęcie takiego punktu widzenia jest istotne, ponieważ słownictwo, które powstało pod wpływem wybuchu epidemii wywołanej koronawirusem

⁵ Na potrzeby tematu określonego w tytule artykułu wybrałam „Tygodnik Powszechny”. Jest to katolickie pismo społeczno-kulturalne o charakterze praktyczno-obyczajowym, które w proponowanych rozważaniach stara się godzić wartości liberalizmu z zasadami wiary. Wydaje mi się, że przedstawiony w artykule materiał prasowy stosunkowo obiektywnie utrwała sposoby nazywania rzeczywistości w dobie pandemii.

⁶ Por. W. Miodunka, *Swoistość słownictwa tematycznego*, „Język Polski” 1976, t. 56, z. 3, s. 180-186; Z. Cygal-Krupa, *Słownictwo tematyczne języka polskiego. Zbiór wyrazów w układzie rangowym, alfabetycznym i tematycznym*, Kraków 1986; *idem*, *Podstawowe słownictwo tematyczne języka polskiego (na wybranych przykładach)*, Kraków 1990; *idem*, *Słownictwo tematyczne w językoznawstwie polskim (ze szczególnym uwzględnieniem leksykologii, leksykografii i glottodydaktyki)*, [w:] Z. Cygal-Krupa, K. Choińska, M. Pachowicz, *Słownik tematyczny uczniowskiej polszczyzny. Słownictwo rzadsze*, t. 1, Tarnów 2016, s. XIII-LV; Z. Cygal-Krupa, *Słownictwo tematyczne w teorii i praktyce językoznawstwa polskiego*, [w:] *Terminologia specjalistyczna w teorii i praktyce językoznawców słowiańskich*, red. R. Przybylska, W. Śliwiński, Kraków 2017, s. 97-118.

⁷ Z. Cygal-Krupa, *Podstawowe...*, Kraków 1990, s. 28-29.

⁸ H. Zgółkowa, *Dobór słownictwa do nauczania języka polskiego jako obcego*, [w:] *Język polski jako obcy. Programy nauczania na tle badań współczesnej polszczyzny*, red. W. Miodunki, Skrypty Uczelniane UJ, nr 659, Kraków 1992, s. 17.

⁹ B. Batko-Tokarz, *Antropocentryzm tematycznych klasyfikacji słownictwa*, „Polonica” 2017, t. 37, s. 149-166; *eadem*, *Tematyczny podział słownictwa współczesnego języka polskiego. Teoria, praktyka, leksykografia*, Kraków 2019, s. 152; *eadem*, *Tematyczny podział słownictwa w „Wielkim słowniku języka polskiego”*, [w:] *Nowe studia leksykograficzne 2*, red. P. Zmigrodzki, R. Przybylska, Kraków 2008, s. 31-48.

¹⁰ Por. *Tematyczny podział słownictwa współczesnego języka polskiego. Teoria, praktyka, leksykografia*, Kraków 2019.

<p>Sfera I. CZŁOWIEK JAKO ISTOTA FIZYCZNA</p> <p>Pole 1. Budowa i funkcjonowanie ciała ludzkiego</p> <p>Pole 2. Bieg życia</p> <p>Pole 3. Pielęgnacja ciała</p> <p>Pole 4. Choroby i ich leczenie</p> <p>Pole 5. Określenia fizyczności człowieka</p>	<p>Sfera III. CODZIENNE ŻYCIE CZŁOWIEKA</p> <p>Pole 12. Rodzina</p> <p>Pole 13. Najbliższe środowisko życia człowieka</p> <p>Pole 14. Ubranie</p> <p>Pole 15. Jedzenie i jego przygotowanie</p> <p>Pole 16. Czas wolny</p> <p>Pole 17. Sport</p> <p>Pole 18. Praca</p>	<p>Sfera V. CZŁOWIEK I TECHNIKA</p> <p>Pole 31. Budownictwo</p> <p>Pole 32. Komunikacja na odległość</p> <p>Pole 33. Urządzenia i maszyny</p> <p>Pole 34. Przemysł</p> <p>Pole 35. Energia</p> <p>Pole 36. Transport</p>
<p>Sfera II. CZŁOWIEK JAKO ISTOTA PSYCHICZNA</p> <p>Pole 6. Stany psychiczne człowieka</p> <p>Pole 7. Usposobienie człowieka</p> <p>Pole 8. Ocena i wartościowanie</p> <p>Pole 9. Działalność intelektualna człowieka</p> <p>Pole 10. Działalność artystyczna człowieka</p> <p>Pole 11. Relacje międzyludzkie</p>	<p>Sfera IV. CZŁOWIEK W SPOŁECZEŃSTWIE</p> <p>Pole 19. Funkcjonowanie państwa</p> <p>Pole 20. Przynależność i podział terytorialny</p> <p>Pole 21. Wojsko i wojna</p> <p>Pole 22. Prawo i łamanie prawa</p> <p>Pole 23. Zasady współżycia społecznego</p> <p>Pole 24. Język</p> <p>Pole 25. Tradycja</p> <p>Pole 26. Religia – Kościół</p> <p>Pole 27. Edukacja i oświata</p> <p>Pole 28. Środki masowego przekazu</p> <p>Pole 29. Biznes</p> <p>Pole 30. Finanse</p>	<p>Sfera VI. CZŁOWIEK I PRZYRODA</p> <p>Pole 37. Niebo i wszechświat</p> <p>Pole 38. Pogoda</p> <p>Pole 39. Ziemia</p> <p>Pole 40. Świat roślin</p> <p>Pole 41. Świat zwierząt</p>
		<p>Sfera VII. KATEGORIE FIZYCZNE</p> <p>Pole 42. Cechy i właściwości materii</p> <p>Pole 43. Cechy i właściwości przestrzeni</p> <p>Pole 44. Cechy i właściwości czasu</p> <p>Pole 45. Ilość, liczby, liczenie</p>

SARS-CoV-2, skupia się wokół tego, co jest ważne dla człowieka¹¹. Za pomocą słów wyróżnia on i nazywa ważne dla niego fragmenty rzeczywistości¹².

W zaproponowanym przez B. Batko-Tokarz schemacie klasyfikacyjnym kolejność ułożenia sfer wiąże się z egocentryczno-antropocentrycznymi zasadami strukturyzacji w języku, a także z łączącym się z tymi zagadnieniami bodycentryzmem. Stworzony przez wspomnianą autorkę model uporządkowania słownictwa wyodrębnia sferę przedstawiającą człowieka z perspektywy jego fizyczności oraz psychiki¹³. Wielowymiarowość funkcjonowania człowieka skutkowałą wyróżnieniem sfery słownictwa, które jest związane z jego codziennym życiem (mikroperspektywa), ze społeczno-technicznym

¹¹ B. Batko-Tokarz, *Antropocentryzm tematycznych klasyfikacji słownictwa*, „Polonica” 2017, t. 37, s. 149-166, <http://dx.doi.org/10.17651/POLON.37.1> [dostęp: luty 2021].

¹² T. Smólkowa, *Neologizmy we współczesnej leksyce polskiej*, Kraków 2001, s. 101.

¹³ J. Bartmiński, *Punkt widzenia, perspektywa, językowy obraz świata*, [w:] *Językowy obraz świata*, red. J. Bartmiński, Lublin 1999, s. 103-120.

i technologicznym aspektem jego funkcjonowania (makroperspektywa), aż po świat opisywany przez pryzmat przyrody i jego fizycznych właściwości. Podział ten prowadzi więc w sposób wyrazisty od człowieka aż do świata, od tego, co konstytuuje człowieka, poprzez to, co kształtuje jego bliższe i dalsze otoczenie¹⁴. W przedstawionej przez B. Batko-Tokarz charakterystyce słownictwa uwidocznia się zasada potoczności ludzkiego oglądu rzeczywistości, w której znalazło się również miejsce dla słownictwa specjalistycznego.

Wyjaśnienie dla antropocentrycznej analizy słownictwa tematycznego podają także Anna Andrzejczuk i Wojciech Żółtak:

Wszak o powołaniu słów do życia decyduje człowiek. Człowiek nazywa to, co widzi, czuje, myśli; to, co jest dla niego ważne, co według niego zasługuje na wyróżnienie, nazwanie. Zatem wszystko, co ma swoją nazwę, ma ją, ponieważ człowiek uznał, że jest ona z jego punktu widzenia ważna¹⁵.

Zdaniem Jolanty Maćkiewicz, słownictwo odbija praktykę ludzką, w sposób pośredni informując o warunkach bytowych, które tę praktykę ukształtowały. Słownictwo jest czułym wskaźnikiem życia człowieka. Człowiek jako użytkownik języka wyróżnia przede wszystkim te cechy, te elementy rzeczywistości, które ważne są dla jego zmagania z otaczającym światem¹⁶. Słownictwo tematyczne, przedstawiające i wyjaśniające funkcjonowanie wirusa, pozwala lepiej poznać rzeczywistość pandemiczną, w centrum której jest człowiek.

W klasyfikacji tematycznej nie ograniczam części mowy, które w materiale odnoszą się do sytuacji epidemiologicznej w różnych sferach funkcjonowania człowieka. Łączę tematyczność słownictwa, która związana jest z sytuacją pandemiczną, z semantyczną klasyfikacją leksemów i skupiam się na autosemantycznych częściach mowy, w doborze których kierowałam się sposobem odniesienia wyrażenia językowych do rzeczywistości pandemicznej. Były to przede wszystkim jednostki nazywające, czyli czasowniki, rzeczowniki, przymiotniki, rzadko przysłówki.

Czasownikowe konstrukcje opisowe w dobie pandemii

W zgromadzonym materiale zwracają uwagę zwroty charakteryzujące się różnym zakresem znaczeniowym, które sytuują działanie koronawirusa w wielostronnej dynamice i zróżnicowanym trybie.

¹⁴ B. Batko-Tokarz, *Tematyczny podział słownictwa współczesnego języka polskiego. Teoria, praktyka, leksykografia*, Kraków 2019, s. 164-165.

¹⁵ Cytat za: B. Batko-Tokarz, *Antropocentryzm tematycznych klasyfikacji słownictwa*, „Polonica” 2017, t. 37, s. 149-166.

¹⁶ Por. *Świat widziany poprzez język*, „Gdańskie Zeszyty Humanistyczne” 1988, 26, nr 30, s. 135.

Czasownikowe konstrukcje opisowe przedstawiają i wyjaśniają zróżnicowane fragmenty świata realnego związanego ze specyficznym życiem wirusa. Wskazują na działania niewielkich cząstek zakaźnych, infekujących wszystkie formy życia w sposób dynamiczny, na czynności wirusa zmierzające do określonego końca, umieszczone w pewnej nieograniczonej lub ograniczonej przestrzeni czasowej, z możliwością powtarzania, pewnej krotności, ulotności, chwilowości, w ujęciu momentalnym, incydentalnym.

Jednym ze sposobów mówienia o słownictwie związanym z człowiekiem w perspektywie wirusa są semantyczne parametry, czyli wielkości stałe, które wskazują na kierunek zdarzenia wyrażonego określoną konstrukcją, a także pozwalają różnicować sytuacje ze względu na aspekt czasu, trwanie wydarzenia, stanu, czynności, procesu językowo utrwalonych w określonej konstrukcji.

Semantyczne parametry charakteryzujące połączenia wyrazowe o wartości metaforycznej (peryfrastycznej) tworzą wypowiedzi figuratywne, za pomocą których wyraża się to, co jest w wielu przypadkach w pełni niewyraźne, a co stanowi formę poznania specyfiki funkcjonowania wirusa. Czasowniki związane z zakresem działania wirusa strukturalizują przestrzeń w określonej dynamice, a tym samym pozwalają zaobserwować życie wirusa w określonej zmienności. Sygnalizują również temporalne podejście do sytuacji opanowanej przez patogen.

Zwroty, mające postać konstrukcji werbo-nominalnej, wchodzą w zróżnicowane mechanizmy metaforyzacji, a występujący w nich człon werbalny jest podstawą do wyróżnienia semantycznych parametrów charakteryzujących pole działania mikroorganizmu wywołującego chorobę. Ze względu na to, że pełnoznaczne czasowniki występujące w tych zwrotach, a użyte wtórnie w funkcji synsemantycznego werbalizatora, w różnym stopniu werbalizują w czasie fazę czynności, zdarzenia, procesu, stanu i cech, można wskazać ich semantyczne parametry¹⁷. Są to:

- **adresatywność (sterowanie czynnością, ukierunkowanie akcji, wydarzenia)** – przenosić się, przemieszcza się, wyznacza kierunek, rządzi, wpływa na, przejął kontrolę,
- **duratywność (trwanie w określonej przestrzeni czasowej, ciągłość, długotrwałość akcji, wydarzenia, płynność procesu, niezmienność stanu)** – wywołuje objawy, objawia się, zaraża, nie ustępuje, utrzymuje się, zachowuje się w określonych warunkach,
- **iteratywność (krotność, częstotliwość realizacji, akcji, wydarzenia, sytuacji)** – ponownie zaatakował, jeszcze raz dał o sobie znać, pokazał kolejne oblicze, na nowo zaatakował, dodatkowo/ na dodatek objawia się/ wywołuje, znowu daje o sobie znać,

---

¹⁷ Semantyczne parametry wyróżniła i zastosowała Ewa Jędrzejko. Por. *Słownik polskich zwrotów werbo-nominalnych*, Warszawa 1998.

- **procesualność (trwanie, rozłożenie w czasie akcji, wydarzenia)** – rozprzestrzenia się, sieje strach/ spustoszenie, prowadzi do uszkodzeń, powoduje, opanowuje, infekuje, wpływa na inne narządy, przenika, nie słabnie, zachowuje się tendencje wzrostowe, zmienia życie, gromadzi się, nawarstwia, wstrzymał bieg, spowodował opóźnienie, przesunął na dalszy plan, spowalnia, zatrzymał,
- **gradualność (stopniowy wzrost lub osłabienie przebiegu wydarzenia, czynności, zmiany skokowe)** – obejmuje, rozwija się, uaktywnia się, zagraża, wywołuje strach/ obawy/ lęk, zmienia się, wnika, pustoszy, nasila się, rozwija się, przeraża, generuje,
- **inchoatywność (rozpoczęcie, zapoczątkowanie procesu, czynności, akcji)** – uszkadza, przyniósł nową erę ludzkości,
- **intensywność** – rozpędza się, nasila się, uderza, atakuje, roznosi się, namnaża się, pobudza,
- **semelfaktywność (jednorazowość czynności)** – uszkadza, wywołuje, dostaje się do organizmu, wywołuje problemy, upośledza, doprowadza do zaburzeń, prowadzi do śmierci/ do zgonu, paraliżuje,
- **terminatywność (zakończenie czynności, procesu, akcji)** – wybuchł, poszedł w świat, zrewolucjonizował, powoduje niewydolność, zainfekował, doprowadza, zabija.

Przedstawione konstrukcje różnią się stopniem obrazowości, wyrazistości i motywacji semantycznej. Informują o nałożeniu ograniczenia temporalnego, działaniu z akcentem w czasie, sytuacji zdeterminowanej w czasie i ukierunkowanej na cel. Funkcją elementu werbalnego jest wskazywanie na informacje o możliwościach konceptualizacji, metaforyzacji i na właściwości stylistyczne całego zwrotu. Z określoną wyrazistością i obrazowością nazywa również stan rzeczywistości, który został objęty przez wirus.

Semantyczne parametry wskazują na pewną dyferencjację czasu, która stanowi podstawę wyodrębniania się i wydzielania się zwrotów określających działania wirusa. Cechą funkcjonalno-semantyczną werbalizatora jest akcjonalność, która sytuuje wyrażone czynności, stany, sytuacje na osi: rozciągłość w czasie – brak rozciągłości w czasie, semantyczna graniczność – brak granicy wewnętrznego trwania sytuacji. Argument czasowy charakteryzuje i różnicuje określone zwroty w sytuacji trwania, fazy, przebiegu, tempa, napięcia czynności, stanu, procesu, w czynności momentalnej, w pewnym oddaleniu czasowym, w zakończeniu określonego odcinka czasowego lub w procesie, który zmierza do końca lub się zakończył. Zróżnicowanie zwrotów wynika z temporalnego podejścia do przedstawienia zakresu działania patogenu w zawirusowanej rzeczywistości, co skutkuje utrwalaniem w języku nowego stanu, innej sytuacji, jej zmiennością w czasie lub rozwojem. Efektem realizowania się w czasie określonych zjawisk charakterystycznych dla wirusa jest rezultatywność, która wskazuje na powstawanie, ciągłość, przemijanie, wprowadza początek istnienia czegoś innego, nowego.

Zwroty wskazują na działanie wirusa, implikują stopniowy proces osiągnięcia celu lub nowego stanu, początek procesu zmiany, sytuację w przebiegu, w trwaniu, konstatacją zmiany, a także element zdarzeniowy, procesualny, czynnościowy czy określonej rezultatywności.

Semantyczne parametry dostarczają informacji czasowych, dają podstawę relacyjności w pewnej przestrzeni. Konstrukcje czasownikowe związane z działaniem wirusa łączą się z określeniami przedstawiającymi czynności lub stany, które w swojej semantyce zawierają cel przestrzenny¹⁸, cel końcowy, pewne ograniczenie wewnętrzne, aspekt trwania. Wyrażają narastanie stanu, intensyfikację procesu, czynność punktualną, trwanie w bezwymiarowej przestrzeni czy duratywną zmianę stanu¹⁹. Jest to istotne, ponieważ w ten sposób dokonuje się uszczegóławianie myśli, doprecyzowanie elementów istotnych dla kreowanej czy interpretowanej rzeczywistości covidowej, a także nadanie jej odpowiedniej konceptualizacji metaforycznej. Można za Anną Wierzbicką stwierdzić, że wirus występuje w czasowych czynnościach, które zmieniają rzeczywistość, a utrwalona przy nich sytuacja obejmuje różne „światy”²⁰.

Pola tematyczne opisujące rzeczywistość pandemiczną z perspektywy doświadczenia ludzkiego

W zgromadzonym materiale najliczniej reprezentowane jest pole²¹ związane z człowiekiem jako istotą społeczną.

Koronawirus silnie wypełnił pole **CZŁOWIEK JAKO ISTOTA FIZYCZNA**, a w szczególności podpole **pielęgnacja ciała**, obejmujące czynności związane z ochroną ciała i ich efektami, przedmiotami używanymi do ochrony ciała, miejscami objętymi nadzwyczajną dbałością. Zwracają uwagę sformułowania, które nie są już odbierane jako te związane tylko z pielęgnacją ciała traktowaną indywidualnie (odnoszące się do codziennych czynności człowieka). Ich przestrzeganie jest nadrzędnym priorytetem mającym na celu zapobieganie rozprzestrzenianiu się wirusa, ochronę zdrowia człowieka i innych. W tym polu występują sformułowania, które stricte nawiązują do przestrzegania podstawowych środków bezpieczeństwa. Są to: *myć ręce odpowiednio długo, zachować fizyczny dystans, unikać dotykania oczu, nosa, ust, noszenie maseczek,*

¹⁸ *Ibidem*, s. 99.

¹⁹ *Ibidem*, s. 99-101.

²⁰ *W poszukiwaniu semantycznego modelu czasu i przestrzeni*, [w:] *Semantyka i słownik*, red. A. Wierzbicka, Wrocław 1972.

²¹ D. Buttler, *Koncepcje pola znaczeniowego*, „Przegląd Humanistyczny” 1967, nr 2, s. 41-59; eadem, *Kategorie semantyczne leksyki potocznej*, [w:] *Z zagadnień słownictwa współczesnego języka polskiego*, red. M. Szymczak, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1978, s. 37-45; W. Miodunka, *Teoria pól językowych. Społeczne i indywidualne ich uwarunkowania*, Warszawa-Kraków 1980.

mycie rąk środkiem na bazie alkoholu, nawyki dezynfekcyjne, zachować higienę oddychania, w przypadku problemów gorączki, kaszlu i problemów z oddychaniem bezzwłocznie skontaktować się ze stacją sanitarno-epidemiologiczną lub najbliższym szpitalem z oddziałem zakaźnym, być na bieżąco z informacjami i zaleceniami Ministerstwa Zdrowia, stosowanie się do zaleceń, przestrzegać zasad sanitarnych, ograniczać ryzyko infekcji i transmisję wirusa, zakrywać nos i usta chusteczką higieniczną podczas kichania czy kasłania, ograniczać kontakt z osobami, które mają objawy grypy i przeziębienia.

Do kolejnego pola należą określenia związane z **przyczynami** (wirus SARS-CoV-2, patogen, zakażenie bezobjawowe, skąpoobjawowe, pełnoobjawowe (inkubacja wirusa), zakażenie drogą kropelkową, zakażenie drogą powietrzną, zakażenie przez inhalację unoszących się w powietrzu cząsteczek, zakażenie łagodne, choroby współistniejące), **objawami** (zapalenie płuc, nietypowe przeziębienie, zespół oddechowy, zespół ciężkiej niewydolności oddechowej, ostre śródmiąższowe zapalenie płuc, obniżona odporność, biegunka, suchy kaszel, bóle mięśni i stawów, bóle głowy, trudności z oddychaniem, zmęczenie, zapalenie spojówek, utrata smaku lub węchu, wysypka skórna lub przebarwienia palców u rąk i stóp, przekrwienie spojówek, krwioplucie, uporczywy ból w klatce piersiowej, utrata przytomności, splątanie lub dezorientacja, niebieskawe zabarwienie ust lub twarzy, mgła mózgowia, chroniczne zmęczenie, koroniasonia (trudności z zasypianiem), **leczeniem** (hospitalizacja, leczenie objawowe, szczepionka AstraZeneca/ Novavax, szczepionka wektorowa, test antygenowy, test genetyczny przesiewowy, pozytywny/ negatywny wynik testu, testy przesiewowe, testy kasetkowe, testy diagnostyczne, testy serologiczne, respirator, wentylacja mechaniczna, pozaustrojowa oksygenacja membranowa, kontrola saturacji tlenowej, okienko serologiczne, wykonywanie reakcji krzyżowych z przeciwciałami, osocze rekonwalescentów, plazmafereza). Akcje związane z diagnozowaniem aktywnej infekcji koronawirusa skutkowały pojawieniem się w obiegu publicznym słownictwa charakteryzującego czynności i stany z pogranicza zakażenia patogenem, a także samego zachowania. Zwiększyła się częstotliwość występowania określeń chorób wywodzących się z nazewnictwa specjalistycznego lub środowiskowego, w których znaczeniu mieszczą się długofalowe skutki zakażenia koronawirusem i powikłania po przejściu Covid-19. Ogromny wzrost zainteresowania sprawami leczenia wirusa doprowadził do tego, że bardzo wyraźnie zaznaczają się określenia dotyczące różnych aspektów terapii, doboru leków, zabiegów i czynności medycznych, sprzętu medycznego.

W podpolu tematycznym związanym z czynnościami medycznymi, z użyciem leków i aparatury, przeznaczonych do przywrócenia równowagi organizmu, mieszczą się charakterystyczne czasowniki *zaszczepić, wyszczepić, doszczepić* oraz abstrakcyjne rzeczowniki odprzymiotnikowe *wyszczepialność, zaszczepialność, doszczepialność*²².

²² Te formy odczasownikowe są przykładem kreatywności języka w dobie pandemii. Wzbudzają dyskusje ze względu na niepoprawność językową.

Te określenia są używane głównie przez specjalistów, dlatego przeszły one do języka ogólnego.

Pożądaną formą ochrony jest osiągnięcie stanu niepodatności organizmu na działanie wirusa, na co wskazują określenia: *odporność zbiorowiskowa, odporność zbiorowa, odporność populacyjna, odporność środowiskowa, odporność grupowa, odporność stadna, odporność nabyta, wzrost zdolności wentylacyjnych organizmu*.

Zmagania z koronawirusem odsłoniły ogromną rolę służby zdrowia, a w szczególności zespołów ratownictwa medycznego i instytucji medycznych. Stąd kolejne podpole będzie gromadziło **nazwy osób** (*medyk²³, zespoły ratownictwa medycznego, służba medyczna, personel medyczny, epidemiolog, lekarz zakaźnik, lekarze covidowi, konsultant w dziedzinie chorób zakaźnych*) oraz **instytucji/ placówek medycznych** (*mobilny punkt pobrań Covid-19, mobilne zespoły szczepienne, wyjazdowe punkty szczepień, szczepienne szpitale rezerwowe, szpital węzłowy, punkty wymazowe, lazaret, szpital covidowy, szpital jednoimienny, szpital modułowy, szpital polowy, centra testowe*), **systemów** (*telefoniczne konsultacje medyczne, e-recepta, teleporady, cyfrowe modele obsługi pacjentów, wirtualne stacje robocze dla szpitali, system zdalnego monitorowania pacjentów z Covid-19, mapa punktów szczepień, kalkulator szczepień, nadzór epidemiologiczny, okno terapeutyczne indeks zdrowia, system inwiligacji zdrowotnej, narodowe szczepienia ochronne, masowe szczepienia populacyjne, zdalna przychodnia*), które wyraźnie wiążą się z leczeniem, pomocą medyczną i profilaktyką zdrowotną, a także **osób pobierających leczenie²⁴** (*zakażony, ozdrowieniec, pacjent covidowy, nosiciel wirusa, roznosiciel wirusa, supernosiciel wirusa, superemiter, pacjent „zero”, ocaleniec, koronialsy, ofiary Covid-19, przypadki Covid-19, chorzy z grupy osób uznanych za priorytetowe, zaszczepieni, niezaszczepieni*) i **nazwy usług** dla nich charakterystycznych (*teleporada, e-recepta, e-porada, e-konsultacje, telekomunikacja lekarska, wizyta online*).

Warto zaznaczyć, że w okresie pandemii terminologia medyczna odgrywa ważną rolę – porządkuje zawirusowaną rzeczywistość. Jest narzędziem wyrażania myśli, komunikowania się, procesów rozumowania. Ponadto spełnia kryteria poprawności ogólnojęzykowej i logicznej. Powstałe określenia są stosunkowo jednoznaczne, ostre, jasne i możliwie proste²⁵.

---

²³ Na temat popularności rzeczownika medyk por.: A. Piela, *W cieniu koronawirusa... Powrót medyka*, „Poradnik Językowy” 2021, z. 3, s. 99-106; K. Kłosińska, <https://www.polskieradio.pl/9/305/Artykul/2490393,Czy-medyk-znaczy-to-samo-co-lekarz> [dostęp: marzec 2021].

²⁴ Te określenia były powodem sporu publicznego, ponieważ zostały uznane jako przykład nieetycznych zabiegów o charakterze redukcijnym.

²⁵ Por. J. Doroszewski, *O języku medycyny*, [w:] *O zagrożeniach i bogactwie polszczyzny*, red. J. Miodek, Wrocław 1996, s. 253-255; J. Doroszewski, *Polski język medyczny*, [w:] *Polszczyzna 2000*, Kraków 1999, s. 33-49.

Kolejna grupa słownictwa wypełnia pole **CZŁOWIEK JAKO ISTOTA PSYCHICZNA**, a przede wszystkim podpole **relacje międzyludzkie**. W tym zakresie zwracają uwagę sformułowania, które utrwalają psychospołeczne skutki Covid-19, takie jak: *izolacja społeczna, dystans społeczny, samoizolacja, autoizolacja, apokaliptyczne nastroje, przymusowa izolacja domowa, subiektywna izolacja społeczna, izolowanie się, dystansowanie się, reżim społeczny, zbiorowe indukowanie traumy, koronapanika*²⁶, *koronaściana, koronamanipulacja*. Wskazują one na brak relacji towarzyskich i skutki braku wpływu ludzi na siebie, wzajemnych zależności, a także konsekwencji czynności będących przejawami relacji między ludźmi.

W polu tematycznym znalazły się również sformułowania wskazujące na **sprawność i wydolność organizmu**. W szczególności odnoszą się one do skutków zdrowotnych działania wirusa, który wpłynął na niekorzystne uzewnętrznianie emocji i uczuć człowieka do samego siebie i do otoczenia. Również zwracają uwagę dotąd niespotykane kategorie diagnostyczne w zakresie zaburzeń psychologiczno-poznawczych: *mgła covidowa, mgła mózgowa, depresja pocovidowa, zespół stresu pocovidowego, stresory covidowe, post-COVIDowy blues* (zamrożenie emocji dotyczących słabości i zmęczenia – *formy depresji wywołanej przez stres pourazowy*). Warto zauważyć, że wspomniane sformułowania pojawiły się w kontekście rozważań dotyczących mentalnego postrzegania rzeczywistości i zaburzeń z tym związanych, a w szczególności wszelkich działań dokonujących się w umyśle człowieka: myślenia, rozważania, analizowania, spostrzegania.

Nowe znaczenie w kontekście skutków psychicznych i zachowań społecznych zyskały sformułowania: *nowa normalność, powrót do normalności*. Podobieństwo dni i zdarzeń, zlewających się ze sobą w jedność, w oczekiwaniu na nadejście zmian w postaci jakiegoś zewnętrznego impulsu wyzwały nadzieję na powrót do dotychczasowej organizacji życia.

W podpolu **ocena i wartościowanie** określeniami służącymi uwydatnieniu negatywnej opinii, bezpośrednio łączącymi się z nastawieniem wobec świata i życia oraz wskazującymi na stan poważniejszy niż nadzwyczajny, są: *ekstraordynaryjny czy ekstraordynaryjnie*²⁷. Występowały w kontekstach, w których ważne było opisanie nastawienia człowieka wobec rzeczywistości i jej różnych aspektów zdominowanych przez koronawirus. Ta niezwykła, wyjątkowa, nadzwyczajna sytuacja pandemiczna została

²⁶ A. Cierpich-Kozieł, *Koronarzeczywistość – o nowych złożeniach z członem korona – w dobie pandemii*, „Język Polski” 2020, z. 4. Por. Artykuł-Cierpich-Kozieł.pdf (jezyk-polski.pl) [dostęp: luty 2021]; W. Włoskowicz, *Koronawirus jako problem językoznawstwa polonistycznego*, „Poradnik Językowy” 2020, z. 7, s. 98-111.

²⁷ Na stronie 24Kurier.pl Ewa Kołodziejek podaje wyjaśnienie określenia *ekstraordynaryjny*. Ekstraordynaryjny (24kurier.pl) [dostęp: marzec 2021].

określona *stanem ekstraordynaryjnym* w celu zwrócenia uwagi na potrzebę specjalnego potraktowania tego wydarzenia. *Sytuacja ekstraordynaryjna* wyznaczała kierunek wielu zmian, w tym również w zakresie języka. *Ekstraordynaryjność* była pewnego rodzaju potrzebą komunikacyjną, która spowodowała przyrost słownictwa i wypełnienie różnych pól tematycznych ciekawym i zróżnicowanym materiałem językowym.

Kolejna grupa słownictwa jest reprezentowana przez pole **CODZIENNE ŻYCIE CZŁOWIEKA**. Gromadzi ona wyrazy ukierunkowane głównie na **pracę**. Stałe zagrożenie zarażeniem wirusem skutkowało wykonywaniem w odosobnieniu i na odległość wielu codziennych czynności, głównie zawodowych. Pandemia sprzyjała upowszechnieniu nowych rodzajów usług umożliwiających realizację określonych praktyk bez konieczności opuszczania miejsca zamieszkania. Wprowadziła relatywnie nowy model wykonywania obowiązków zawodowych, łączący pracę z domu z pracą w biurze, w dużym stopniu bazujący na narzędziach do ujednoliconej komunikacji i współpracy. *Zdalny* i *zdalnie*²⁸ stały się synonimami zmiany i oderwania od rutyny czynności dnia codziennego. Wskazują na miejsce, materiały, narzędzia i organizację pracy. Również w perspektywie mikro- i makro- wskazywały na najbliższe środowisko życia Polaków, na podstawowe miejsca codziennej egzystencji, typowe czynności i miejsca z nim związane. Stąd codzienność Polaków wypełniają nowe praktyki dnia codziennego: *nauczanie hybrydowe, praca hybrydowa, praca zdalna, zdalne nauczanie, zdalne lekcje, zdalne zakupy, zdalne zebranie, zdalne spotkanie, zdalne głosowanie, zdalna olimpiada, zdany egzamin*.

Kolejne pole sfery opisującej codzienne życie człowieka gromadzi określenia związane z zaopatrywaniem się w jedzenie: *zdalne zakupy, zakupy bez wychodzenia z domu, bezpieczne zakupy online, zakupy spożywcze przez Internet, bezpieczna bezkontaktowa dostawa pod same drzwi, e-zakupy, wygodne zakupy*.

Ważnym elementem codziennego doświadczenia jest *turystyka pandemiczna*. W związku z sytuacją epidemiologiczną i nawrotem koronawirusa w materiałach prasowych akcent kładzie się również na przegląd informacji z poszczególnych krajów na temat danych epidemiologicznych oraz krajowych środków w zakresie bezpieczeństwa i podróżowania, takich jak: wymogi dotyczące kwarantanny i testowania. Te treści odpowiadają w znacznej mierze kolejnemu podpolu – **czas wolny**. Słownictwo z tej grupy jest ściśle związane z polem **funkcjonowanie państwa**.

Kolejnym polem tematycznym, w którym widać obecność wirusa, jest **CZŁOWIEK W SPOŁECZEŃSTWIE**. Obejmuje ono słownictwo z podpola dotyczącego przede wszystkim makrośrodowiska społecznego człowieka, czyli **biznesu** i **finansów**. Czę-

---

²⁸ A. Grażul-Luft, *O ewolucji znaczeniowej wyrazu zdalny w dobie pandemii koronawirusa*, „Poradnik Językowy” 2020, z. 8, s. 81-92.

ściowe trudności w kontaktach społecznych skutkowały paraliżem niektórych gałęzi gospodarki i upowszechnianiem się określeń: *miękki lockdown*, *częściowe przedłużenie*, *zaostrzenie/ zawieszenie/ luzowanie/ zniesienie restrykcji/ obostrzeń/ swobód*. Z kolei poważne ograniczenia swobód obywatelskich i gospodarczych w celu zmniejszenia skutków zakażeń koronawirusem wiązały się z hasłem *#ZostańWDomu* i określeniami: *twardy/pełny lockdown*, *przymusowe zamknięcie*, *narodowa kwarantanna*, *całkowite zamrożenie gospodarki*. W polu słownictwa związanego z funkcjonowaniem człowieka w społeczeństwie znajduje się grupa określeń regulujących zasady funkcjonowania firm i przedsiębiorstw różnego typu, w tym także handlowo-usługowych, ekonomicznych i biznesowych. Są to: *tarcza ochronna*, *tarcza antykryzysowa*, *tarcza branżowa*, *tarcza finansowa*. Pandemia przeorganizowała również tryb funkcjonowania handlu społecznego, na co wskazują metaforyczne sformułowania: *zamykanie i otwieranie gospodarki*, *zamrażanie i rozmrażanie gospodarki*, *uruchomienie gospodarki*, *luzowanie obostrzeń gospodarczych*, *zaostrzenie restrykcji lockdownu dla gospodarki*.

Edukacja i oświata to kolejne podpole, które są ważnymi elementami funkcjonowania wspólnoty społecznej. Proces edukacyjny i wychowawczy jest realizowany za pomocą usług sieciowych, co znajduje wyraz w takich określeniach, jak: *nauczanie hybrydowe*, *praca zdalna*, *zdalny egzamin*, *zdalna olimpiada*. W kontekście nauczania on-line pojawiły się określenia: *metodyk nauczania zdalnego*, *wychowawca on-line*²⁹.

Sytuacja epidemiologiczna wymusiła wprowadzenie zasady bezpieczeństwa dla poszczególnych województw. Na oznaczenie stopnia rozprzestrzeniania się wirusa w **przestrzeni terytorialnej państwa** wprowadzono charakterystyczne określenia, takie jak: *strefa żółta*, *strefa czerwona*, *strefa zagrożenia epidemiologicznego/ epidemicznego*, *epicentrum zarazy*.

Z perspektywą społeczną łączona jest również **religia**. To pole wypełnia słownictwo, które oddaje społeczno-organizacyjny sposób uczestnictwa w tego rodzaju praktykach: *zdalna msza*, *msza bezdotykowa*, *zdalna spowiedź*, *zdalne nabożeństwo*³⁰.

W podpolu opisującym **funkcjonowanie państwa** znalazły się określenia wskazujące na prawne aspekty życia społecznego, a zwłaszcza unormowanie ich konkretnymi przepisami. Są to *ustawa covidowa*, *ustawa/ klauzula o „dobrym Samarytaninie”*, które wyłączają odpowiedzialność prawną lekarzy za niezawinione błędy w trakcie leczenia Covid-19. Z kolei takie nazwy dokumentów, jak: *certyfikat odporności*, *paszport odporności*, *paszport covidowy*, *certyfikat wolny od wirusa*, *paszport immunologiczny*,

²⁹ Weronika Kosmalska pisze o trudnościach związanych z pojawieniem się w języku nowych sformułowań, metafor, słów odnoszących się do epidemii koronawirusa SARS-CoV-2. Por. *Język w czasie epidemii, epidemia w języku*, „Polonistyka. Innowacje” 2020, nr 12, s. 209-220.

³⁰ R. Cekiera, *Ocal ludzkość przed korona wirusem! Analiza internetowych intencji modlitewnych w czasie pandemii*, „Lud” 2020, t. 104, s. 213-233.

zielony paszport, zdrowotny paszport, pandemiczny paszport w porządku prawnym miałyby być podstawą do zwolnienia ich posiadaczy z obostrzeń związanych z ograniczeniem kontaktów społecznych i pełniłyby funkcje przepustki świadczącej o przebyciu Covid-19 i wytworzeniu przeciwciał oraz odporności.

Pandemia wpłynęła również na jakość relacji społecznych, wynikających z określonej umowy społecznej i panujących w społeczeństwie stosunków. Świadczą o tym określenia nacechowane ekspresywnością i potocznością: *covidowcy* i *antycovidowcy*, *maseczkowcy* i *antymaseczkowcy*, *szczepionkowcy*, *antyszczepionkowcy*, *Człowiek Kowidiański*, *Kowidian*, *Kowidianka*, które wskazują na dwa odłamy społeczeństwa: na tych, którzy są zdolni do samodzielnej oceny społeczeństwa, i na tych, którzy charakteryzują się zanikiem samodzielnej oceny. Te sformułowania dają się przyporządkować do kolejnego podpoła **zasady współżycia społecznego**.

Pole **CZŁOWIEK I TECHNIKA** zbiera określenia wskazujące na sposób przekazywania sobie wiadomości na odległość przy użyciu odpowiednich procedur i środków, zwłaszcza za pomocą różnego rodzaju urządzeń. Ponieważ epidemia narzuciła odmienny tryb życia – w odosobnieniu, w izolacji, w warunkach domowych – życie codzienne zdominowały określenia wskazujące na dostęp do Internetu lub związane z aktywnością w nim, a także odnoszące się do osoby, serwera, oprogramowania, które są dostępne w sieci. Wykonanie czynności związanych z pracą, nauką, zdrowiem, zakupami było możliwe, jeśli użytkownik miał dostęp do aplikacji online. Stąd w języku pojawiły się określenia z członem: *e-*, *online*, *zdalny*, *na odległość*, wskazujące na **komunikację niebezpośrednią**, np. *e-learning*, *e-szkoła*, *e-praca*, *e-nauka*, *sprzedaż/ zakup na odległość*, *zakupy na odległość*, *zdalne randki*, *zdalne głosowanie*, *zdalne wybory*, *lekcje online*, *nauczanie online*, *zdalny monitoring*. W tym miejscu klasyfikowane są również określenia właściwe dla codziennego życia człowieka, o czym była mowa wcześniej.

Następnym polem klasyfikacji tematycznej są **KATEGORIE FIZYCZNE**, związane z podpołem **parametry, ilość, miara, policzalność**. Codzienny bilans epidemii koronawirusa odnosił się najczęściej do: liczby zakażonych, liczby zmarłych, liczby osób, które wyzdrowiały, liczby aktywnych przypadków zakażenia, liczby osób hospitalizowanych w związku z koronawirusem, liczby chorych korzystających z respiratorów, łącznej liczby łóżek dla pacjentów z Covid-19, łącznej liczby respiratorów dla pacjentów z Covid-19, liczby osób przebywających na kwarantannie, liczby testów wykonanych w kierunku obecności patogenu, liczby wykonanych szczepień przeciwko Covid-19, liczby szczepień drugą dawką. Sformułowaniami, które charakteryzowały wynik czynności zmierzających do ustalenia rozmiarów i zasięgu wirusa, są: *wypłaszczanie krzywej zachorowań*, *wskaźnik replikacji*, *wskaźnik śmiertelności*, *wskaźnik absencji chorobowej*, *wskaźnik infekcji/ aktywnych zakażeń*, *wzrost liczby infekcji w stosunku do poziomu wyzdrowialności*, *wzrost zakażeń w skali liniowej*, *wzrost zakażeń w skali logarytmicznej*.

Tendencje rozwojowe epidemii koronawirusa można zmierzyć również na podstawie określonych wielkości: *poniżej/ powyżej poziomu rozprzestrzenialności/ zapadalności/ przechorowalności/ zachorowalności/ wyszczepialności/ zaszczepialności/ umieralności w skali dobowej/ światowej/ w stosunku do ubiegłego miesiąca.*

Podsumowanie

W „Tygodniku Powszechnym” w zakresie słownictwa tematycznego opisującego rzeczywistość pandemiczną znalazły się jednostki jednowyrazowe, ale również typowe, utrwalone, jak i innowacyjne kolokacje. Można przypuszczać, że pola tematyczne, które gromadzą większy zasób słownictwa niż pozostałe, w poczuciu użytkowników języka są uznawane za znaczące, bo utrwalają pamięć wydarzenia i trwałość dyskursu. Wskazują na ważność poszczególnych obszarów życia. Odzwierciedlają zbiorową mentalność czasu pandemii.

Wśród słownictwa tematycznego znalazły się:

- wyrazy semantycznie neutralne o wyraźnych konotacjach pozytywnych, np. *odmrażanie* silnie osadzone w kontekście łagodzenia obostrzeń,
- wyrazy wartościowane negatywnie, np. *lockdown* w odniesieniu do gospodarki i handlu, *kwarantanna*, *dystans społeczny* ogniskujące problemy związane z codziennymi czynnościami,
- wyrazy nieostre znaczeniowo i wartościowane dwubiegunowo: *zdalny*, *on-line*, *antykowidowcy*, *antyszczepionkowcy*, *kowidowcy*, *szczepionkowcy*,
- wyrazy semantycznie neutralne, z negatywną konotacją kontekstową, np. *maseczka*,
- neutralne semantycznie specjalistyczne wyrazy wartościowane pozytywnie, np. *medyk*.

Przedstawione słownictwo potwierdza badania prowadzone w ramach projektu „Słowa na czasie” dotyczące kluczowości słów pojawiających się w przestrzeni publicznej. Ze względu na częstotliwość występowania niektóre z nich można zaliczyć do słów ważnych i charakterystycznych, słów sztandarowych, symboli kolektywnych. Czas powrotu do normalności pozwoli określić trwałość tych słów i sprawdzić, które z nich zaistnieją jako słowa klucze polszczyzny dla okresu epidemii koronawirusa³¹. Nie jest bez znaczenia częstotliwość występowania w tekstach szczególnie tych, mających moc symboliczną i znaczącą dla pamięci społecznej czasu pandemii Covid-19.

Zaciera się granica między potocznym, zdroworoządkowym punktem widzenia świata a naukowym³². Pod wpływem pandemii nasilił się proces terminologizacji.

³¹ *Słowa roku, słowa miesiąca, słowa dnia*, red. M. Kwiecień, M. Łaziński, Warszawa 2019, s. 9.

³² R. Tokarski, *Światy za słowami. Wykłady z semantyki leksykalnej*, Lublin 2014.

Terminy fachowe związane z medycznym aspektem funkcjonowania wirusa pojawiają się w codziennym języku. W tym zakresie elementy wiedzy specjalistycznej i potocznej się dopełniają. Zgromadzone w „Tygodniku Powszechnym” przykładowe słownictwo związane z koronawirusem pokazuje, że wyrazy, które mają charakter zdecydowanie specjalistyczny, znalazły się w tekstach używanych przez niespecjalistów i weszły do języka ogólnego.

Zasób leksykalny jest językową interpretacją rzeczywistości pandemicznej, która, zdaniem Jolanty Maćkiewicz, segmentuje, opisuje, uporządkowuje i ocenia. „Zawarta w języku interpretacja świata zależy i od samej rzeczywistości, i od naszej ludzkiej natury, i od doświadczeń nabytych w trakcie obcowania z tą rzeczywistością, i od dziedzictwa kulturowego, nie jest to zatem interpretacja dowolna”³³.

Przyjęty schemat klasyfikacji wyraźnie eksponuje antropocentryczny sposób patrzenia na epidemiologiczną rzeczywistość zawarty w języku. Zbierając słownictwo tematyczne związane z koronawirusem, wzięłam pod uwagę kryterium stricte semantyczne, które pozwala spojrzeć na człowieka w czasie pandemii w aspekcie fizycznym, psychicznym i społecznym³⁴. W materiale leksykalnym widać również holistyczne spojrzenie na człowieka, w jaki sposób człowiek poznaje i doświadcza zainfekowaną rzeczywistość³⁵. Proces opanowania pandemii koronawirusa uwzględnił to, co jest ważne dla ciała człowieka, a także dla jego psychiki i całego otoczenia, w jakim on funkcjonuje.

Z sytuacją pandemiczną jest kojarzony określony typ słownictwa, który pozwala wyodrębnić poszczególne kategorie tematyczne, charakteryzuje ich zawartość, uzasadnia obecność wyraźnego pola w danej sferze tematycznej. Pola i podpola tematyczne budują językowy obraz pandemii, jednocześnie dzielą rzeczywistość pandemiczną na jednoznaczne sfery, które utrwalają perspektywę codziennego doświadczenia człowieka, a przede wszystkim to, że złożoność ludzkiej natury jest jednym z podstawowych doświadczeń. Zwraca uwagę znaczące wypełnienie słownictwem pól **Człowiek jako istota społeczna** i **Człowiek jako istota psychiczna**. Stopień wypełnienia ich materiałem językowym wskazuje na stopień objęcia tej sfery przez sytuację epidemiologiczną.

Zgromadzone słownictwo pozwala na stwierdzenie, że pod wpływem sytuacji pandemicznej istotne znaczenie ma myślenie o człowieku w kontekście jego biologii, a więc cielesności, chorób i pielęgnacji ciała. Określenia dotyczącej właściwej kondycji

³³ J. Maćkiewicz, *Co to jest „językowy obraz świata”*, „Etnolingwistyka” 1999, t. 11, s. 12.

³⁴ *Idem*, *Świat widziany poprzez język*, „Gdańskie Zeszyty Humanistyczne” 1988, nr 30, s. 131-149; *idem*, *Kategoryzacja a językowy obraz świata*, [w:] *Językowy obraz świata*, red. J. Bartmiński, Lublin 1990, s. 47-55.

³⁵ Por. A. Markowski, *Leksyka wspólna różnym odmianom polszczyzny*, t. 1, Warszawa 1990, s. 88-89.

i zdrowia ciała funkcjonują w znaczeniu medycznym. Warto zwrócić uwagę na to, że w perspektywie epidemii potrzebne i wartościowe stało się mówienie o fizyczności człowieka i sprawności jego ciała w powiązaniu z funkcjonowaniem zmysłów. Stosunkowo duża kreatywność języka jest widoczna w zakresie określeń wskazujących na emocje i uczucia silnie diagnozujące stan psychiczny.

Słownictwo (specjalistyczne i potoczne) potwierdziło, że z ciałem i jego funkcjonowaniem łączy się chorowanie. W języku potocznym znalazły się określenia nazw czynności i stanów związanych z przebiegiem infekcji wirusem Covid-19.

Sytuacja epidemiologiczna rozszerzyła słownictwo odnoszące się do wielu aspektów leczenia, czyli leków, zabiegów medycznych, czynności, osób i instytucji. Wpłynęła również na zainteresowanie społeczeństwa sprawami zdrowia i sposobami leczenia. Słownictwo codzienne wzbogaciło się o nazwy osób związanych z leczeniem i określenia miejsc i instytucji, w których się leczy. Sytuacja pandemiczna spowodowała, że określenia odnoszące się do pracy łączone są z kategorią społeczną i dotyczą zarówno sposobu i miejsca pracy, jak również materiałów i narzędzi pracy. Również zwracają uwagę nowe nazwy zawodów.

Koronawirusowa rzeczywistość wpłynęła na upowszechnienie się słownictwa tematycznie związanej z komunikacją, wyjaśniającego sposób przekazywania wiadomości na odległość za pomocą różnego rodzaju narzędzi i systemów internetowych.

Można przypuszczać, że ogłoszenie końca epidemii wprowadzi na stałe do języka codziennego pewne określenia jako formy reprezentacji przeszłości i przestawienia zdarzeń w pamięci zbiorowej.

Bibliografia

- Bartmiński J., *Punkt widzenia, perspektywa, językowy obraz świata*, [w:] *Językowy obraz świata*, red. J. Bartmiński, Lublin 1999, s. 103-120.
- Batko-Tokarz B., *Antropocentryzm tematycznych klasyfikacji słownictwa*, „Polonica” 2017, t. 37, s. 149-166.
- Batko-Tokarz B., *Tematyczny podział słownictwa w „Wielkim słowniku języka polskiego”*, [w:] *Nowe studia leksykograficzne 2*, red. P. Żmigrodzki, R. Przybylska, Kraków 2008, s. 31-48.
- Batko-Tokarz B., *Tematyczny podział słownictwa współczesnego języka polskiego. Teoria, praktyka, leksykografia*, Kraków 2019.
- Buttler D., *Kategorie semantyczne leksyki potocznej*, [w:] *Z zagadnień słownictwa współczesnego języka polskiego*, red. M. Szymczak, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1978, s. 37-45.
- Buttler D., *Koncepcje pola znaczeniowego*, „Przegląd Humanistyczny” 1967, nr 2, s. 41-59.
- Cekiera R., *Ocal ludzkość przed korona wirusem! Analiza internetowych intencji modlitewnych w czasie pandemii*, „Lud” 2020, t. 104, s. 213-233.

- Cierpich-Kozieł A., *Koronarzeczywistość – o nowych złożeniach z członem korona – w dobie pandemii*, „Język Polski” 2020, z. 4, język-polski.pl [dostęp: luty 2021].
- Cygal-Krupa Z., *Podstawowe słownictwo tematyczne języka polskiego (na wybranych przykładach)*, Kraków 1990.
- Cygal-Krupa Z., *Słownictwo tematyczne języka polskiego. Zbiór wyrazów w układzie rangowym, alfabetycznym i tematycznym*, Kraków 1986.
- Cygal-Krupa Z., *Słownictwo tematyczne w językoznawstwie polskim (ze szczególnym uwzględnieniem leksykologii, leksykografii i glottodydaktyki)*, [w:] Z. Cygal-Krupa, K. Choińska, M. Pachowicz, *Słownik tematyczny uczniowskiej polszczyzny. Słownictwo rzadsze*, t. 1, Tarnów 2016, s. XIII-LV.
- Cygal-Krupa Z., *Słownictwo tematyczne w teorii i praktyce językoznawstwa polskiego*, [w:] *Terminologia specjalistyczna w teorii i praktyce językoznawców słowiańskich*, red. R. Przybylska, W. Śliwiński, Kraków 2017, s. 97-118.
- Doroszewski J., *O języku medycyny*, [w:] *O zagrożeniach i bogactwie polszczyzny*, red. J. Miodek, Wrocław 1996, s. 253-255.
- Doroszewski J., *Polski język medyczny*, [w:] *Polshczyzna 2000*, Kraków 1999, s. 33-49.
- Gębka-Wolak M., *Jak polszczyzna radzi sobie z koronawirusem? O środkach językowych wykorzystywanych do opisu rzeczywistości w czasie pandemii*, „Dialog&Dyskurs” 2020, z. 4, Gębka.pdf, dyskursdialog.org [dostęp: marzec 2021].
- Grażul-Luft A., *O ewolucji znaczeniowej wyrazu zdalny w dobie pandemii koronawirusa*, „Poradnik Językowy” 2020, z. 8, s. 81-92.
- Jędrzejko E., *Słownik polskich zwrotów werbo-nominalnych*, Warszawa 1998.
- Kłosińska K., <https://www.polskieradio.pl/9/305/Artykul/2490393,Czy-medyk-znaczy-to-samo-co-lekarz> [dostęp: marzec 2021].
- Kosmalska W., *Język w czasie epidemii, epidemia w języku*, „Polonistyka. Innowacje” 2020, nr 12, s. 209-220.
- Krastew I., *Nadeszło jutro. Jak pandemia zmienia Europę*, Warszawa 2020.
- Łaziński M., *Wpływ pandemii koronawirusa na język*, <https://www.lsi-lu-blin.pl/informacje-rozne/wplyw-pandemii-koronawirusa-na-jezyk> [dostęp: 12.03.2021].
- Maćkiewicz J., *Co to jest „językowy obraz świata”*, „Etnolingwistyka” 1999, t. 11, s. 8-25.
- Maćkiewicz J., *Kategoryzacja a językowy obraz świata*, [w:] *Językowy obraz świata*, red. J. Bartmiński, Lublin 1990, s. 47-55.
- Maćkiewicz J., *Świat widziany poprzez język*, „Gdańskie Zeszyty Humanistyczne” 1988, nr 30, s. 131-149.
- Markowski A., *Leksyka wspólna różnym odmianom polszczyzny*, t. 1, Warszawa 1990, s. 88-89.
- Miodunka W., *Swoistość słownictwa tematycznego*, „Język Polski” 1976, t. 56, z. 3, s. 180-186.
- Miodunka W., *Teoria pól językowych. Społeczne i indywidualne ich uwarunkowania*, Warszawa–Kraków 1980.
- Piela A., *W cieniu koronawirusa... Powrót medyka*, „Poradnik Językowy” 2021, z. 3, s. 99-106.
- Słowa roku, słowa miesiąca, słowa dnia*, red. M. Kwiecień, M. Łaziński, Warszawa 2019.
- Smólkowa T., *Neologizmy we współczesnej leksyce polskiej*, Kraków 2001.
- Tokarski R., *Światy za słowami. Wykłady z semantyki leksykalnej*, Lublin 2014.

- Wierzbicka A., *W poszukiwaniu semantycznego modelu czasu i przestrzeni*, [w:] *Semantyka i słownik*, red. A. Wierzbicka, Wrocław 1972.
- Włoskowicz W., *Koronawirus jako problem językoznawstwa polonistycznego*, „Poradnik Językowy” 2020, z. 7, s. 98-111.
- Zgółkowa H., *Dobór słownictwa do nauczania języka polskiego jako obcego*, [w:] *Język polski jako obcy. Programy nauczania na tle badań współczesnej polszczyzny*, red. W. Miodunka, Skrypty Uczelniane UJ, nr 659, Kraków 1992, s. 12-17.

„Szary łabędź”. Kilka uwag na temat słownictwa tematycznego związanego z koronawirusem (na przykładzie „Tygodnika Powszechnego”)

Streszczenie: Artykuł koncentruje się na słownictwie związanym z pandemią koronawirusa. Jego głównym celem było wyodrębnienie parametrów semantycznych, wyrazów i połączeń wyrazowych w celu pogrupowania ich w pola semantyczne. Zostały przedstawione pola tematyczne opisujące rzeczywistość Covid-19 z perspektywy doświadczenia ludzkiego. Wyróżnione słownictwo zostało przyporządkowane do pól leksykalno-tematycznych na podstawie kryterium antropocentrycznego.

Słowa kluczowe: antropocentryzm, koronawirus, pola wyrazowe, semantyka, słownictwo specjalistyczne, słownictwo tematyczne

The Gray Swan. Some remarks on the thematic vocabulary related to the coronavirus (on the example of “Tygodnik Powszechny”)

Summary: This article focuses on the vocabulary related to the coronavirus pandemic. Its main goal was to extract semantic parameters, words and word combinations in order to group them into semantic fields. Thematic fields describing the reality of Covid-19 from the perspective of human experience are presented. The highlighted vocabulary was assigned to lexical-thematic fields on the basis of the anthropocentric criterion.

Keywords: anthropocentrism, coronavirus, word fields, semantics, specialist vocabulary, thematic vocabulary